

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ
Καθηγητού τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης
καί Ἐπισκέπτου Καθηγητοῦ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η Ζ΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ, ΝΙΚΑΙΑ (β΄), 787

**(Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΕΡΙΣ -
ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ)**

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1987**

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

*Ἀφιερώνεται εἰς τήν μέλλουσαν ἵνα συνέλθῃ Ἁγίαν καί Μεγάλην
Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.*

Μετ' εὐλαβῶν προσδοκιῶν.

Β.Θ.Σ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἐφορ. κ. κ.σ. Γραφεῖον,
μακεδονία.

20-12-86
16

Ἀριθμ. ~~Αὔξ. 186.~~
~~Πρωτ. 958.~~

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α

τοῦ κατὰ τήν συνεδρίαν τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς 20ῆς Δεκεμβρίου 1986 Διοικητικοῦ Πρακτικοῦ.

Ἐπί σχετικῆ εἰσηγήσει τῆς ἐπί τῶν Διορθοδόξων Ζητημάτων
Ἐπιτροπῆς ἀνατίθεται τῷ Ἐλλογιμωτάτῳ κ. Βασιλείῳ Σταυρίδῃ,
Καθηγητῇ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ
Σχολῇ τῆς Χάλκης, ὅπως ἐκπονήσῃ εὐσύνοπτον ἱστορικο-θεολογικὴν
μελέτην περί τῆς ἐν Νικαίᾳ συνελευθούσης 2^ᾠ Οἰκουμενικῆς Συνόδου,
ἐκτυπούμενην εἰδικῶς διὰ τήν περίπτωσιν τῶν προετοιμαζομένων
ἵνα γένωνται ἐνταῦθα ἑορτασμῶν ἐπί τῇ συμπληρώσει 1200 ἐτῶν
ἀπό τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου ταύτης.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου 1986.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου

Ἐπιμ. Γεωργίου Διονυσίου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό οίκουμενικόν πατριαρχεῖον, τό ὁποῖον εἶχε τό εὐτύχημα ὅπως ἴδη καί τās ἐπτά οίκουμενικάς συνόδους τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας νά συγκαλῶνται μέσα εἰς τό ἐκκλησιαστικόν αὐτοῦ κλίμα, ἐώρτασε κατά καιρούς τās ἐπετείους ἡμέρας τῶν συνόδων τούτων. Τό 1925 τά 1600 ἔτη ἀπό τῆς συγκλήσεως τῆς Α΄ οίκουμενικῆς συνόδου (Νίκαια, α΄, 325), τό 1931 τά 1500 χρόνια ἀπό τῆς Γ΄ οίκουμενικῆς συνόδου (Ἐφεσος, 431), τό 1951 τά αὐτά ἔτη ἀπό τῆς Δ΄ οίκουμενικῆς συνόδου (Χαλκηδών, 451) καί τό 1981 τούς 1600 χρόνους ἀπό τῆς Β΄ οίκουμενικῆς συνόδου (ΚΠολις, α΄, 381).

Οἱ ἀνάλογοι πανηγυρισμοί καί αἱ σχετικαί πρὸς αὐτούς γραφεῖσαι μελέται παρατίθενται εἰς τήν βιβλιογραφίαν. Οἱ συγγράψαντες ταύτας ὑπῆρξαν: οἱ Καλλίνικος Δελικάνης (Καισαρείας, Α΄ καὶ Γ΄ οίκουμενικαί σύνοδοι), Ἰωάννης Παναγιωτίδης καί Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος (Ἀραμπατζόγλου, Δ΄ οίκουμενική σύνοδος), Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος (Ε΄ οίκουμενική σύνοδος, ΚΠολις, β΄, 553-1953) καί Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης (Μύρων, Β΄ οίκουμενική σύνοδος).

Συναφῶς ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως ἀπεφάσισεν ὅπως ἐορτάσῃ τό 1987 διά σειρᾶς ἐκδηλώσεων τήν ἐπέτειον τῶν 1200 ἐτῶν ἀπό τῆς συγκλήσεως τῆς Ζ΄ οίκουμενικῆς συνόδου (Νίκαια, β΄, 787), ἀναθέσῃ δέ εἰς τόν ὑποφαινόμενον, καθηγητὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἰς τήν ἰ. θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης, ὅπως ἐκπονήσῃ εὐσύνοπτον ἱστοριοθεολογικὴν μελέτην, ἀνάλογον πρὸς τήν περίστασιν. Ὁ γράφων θεωρεῖ καθῆκόν του ὅπως ὑποβάλῃ τās βαθυτέρας του εὐχαριστίας πρὸς τήν Μητέρα Ἐκκλησίαν διά τήν εἰς αὐτόν ἀνάθεσιν τῆς τιμητικῆς ταύτης ἐντολῆς.

Ἡ ἀκολουθοῦσα ἐργασία κινεῖται μέσα εἰς τά πλαίσια τῆς δοθείσης ἐντολῆς.

Εἰς τό παράρτημα δίδονται ὠρισμένα κείμενα ἀπό τήν Ζ΄ οίκουμενικὴν σύνοδον (Νίκαια, β΄, 787) καί μία σύντομος περιγραφή τῆς πόλεως τῆς Νίκαιας, ἀπό τόν ὑπογραφόμενον.

Ἡ βιβλιογραφία, ἀρκετά ἐκτενής, προσφέρεται εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι θά ἤθελον ὅπως ἐμβαθύνουν ἀκόμη περισσότερο εἰς τό ὑπό ἐξέτασιν θέμα. Ἡ εὐρύτερα βιβλιογραφία διά τὰς οἰκουμενικάς συνόδους θά ἦτο δυνατόν ἴσως νά ἀνευρεθῇ εἰς τά ἔργα:

*Σταυρίδου, Βασιλείου Θ., Βιβλιογραφία τοῦ Συνοδικοῦ Θεσμοῦ,
Ἀθῆναι, 1981.*

*Τοῦ Ἰδίου, Ὁ Συνοδικός Θεσμός εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον,
Θεσσαλονίκη, 1986.*

*Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
23 Ἰουνίου 1986.*

Β.Θ.Σ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
I. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ	11
1. ΟΡΟΛΟΓΙΑ	11
2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΟΡΙΑ	11
3. ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΟΝΤΕΣ ΕΙΣ ΑΥΤΗΝ	12
4. ΑΙΤΙΑ	12
II. ΙΣΤΟΡΙΑ	13
1. Α΄ ΦΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (726-787)	13
α΄) ΛΕΩΝ Γ΄ (717-741)	13
β΄) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε΄ Ο ΚΟΠΡΩΝΥΜΟΣ (741-775)	15
γ΄) Ζ΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (ΝΙΚΑΙΑ, β΄, 787) - ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ	16
Σύγκλησις	16
Τόπος	18
Χρόνος	19
Πρόεδρος - Παρόντες	20
΄Αποφάσεις	20
΄Ονομασία	24
΄Εορτή	25
Είς τήν Δύσιν	25
2. Β΄ ΦΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (815-843)	26
III. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ—ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	27
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	28
1. ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ Ζ΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ (ΝΙΚΑΙΑ, β΄, 787)	28
α΄) "Όρος Πίστεως	28

β') Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ζ' καί Η' Συνεδρίας τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου	31
2. ΝΙΚΑΙΑ	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	37

I. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ

1. Ὁρολογία

Ἡ εἰκονομαχία ὑπῆρξεν ἡ αἰτία διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου (Νίκαια, β΄, 787). Δι' αὐτό καί θεωρεῖται σκόπιμον ὅπως ἡ ἐκκλησιολογική καὶ δογματική αὐτῆ ἀπάντησις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἔριδα περὶ τῶν ἰ. εἰκόνων ἐξετασθῆ μέσα εἰς τὰ εὐρύτερα πλαίσια τῆς εἰκονομαχίας.

Τὴν εἰκονομαχίαν συνιστοῦν αἱ ἔριδες ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι περιστραφεῖσαι περὶ τὴν τιμὴν καὶ προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων συνετάραξαν τὸ Βυζάντιον καὶ σχεδὸν ὀλόκληρον τὸν τότε χριστιανικὸν κόσμον κατὰ τὸν Η΄ καὶ Θ΄ αἰῶνα.

Βασικὸς ὅρος ἐνταῦθα εἶναι αἱ ἱεραὶ εἰκόνες. Οἱ ἀναμιχθέντες εἰς τὰς ἔριδας ἐχωρίσθησαν εἰς δύο παρατάξεις. Οἱ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐκδηλωθέντες καλοῦνται συνήθως εἰκονόφιλοι, εἰκονολάτραι καὶ οὐχὶ ὀρθῶς εἰκονόδουλοι. Οἱ ἀντίθετοι δὲ εἰκονομάχοι ἢ εἰκονοκλάσται (μετριοπαθεῖς—τῶν ἄκρων). Ἐκ τούτων ἡ κίνησις γνωρίζεται ὡς εἰκονομαχία.

2. Χρονικά ὄρια

Ἡ εἰκονομαχία ὑπῆρξε μία κίνησις, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ δύο δεκαετίαι περίπου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 726-843. Τὸ εὐρὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα χωρίζεται εἰς δύο φάσεις: Α΄, 726-787, δηλαδή ἀπὸ τοῦ πρώτου τὸ 726 κατὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων διατάγματος Λέοντος Γ΄ τοῦ Ἰσαύρου μέχρι τῆς Ζ΄ εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ 787 συνελθούσης οἰκουμενικῆς συνόδου, ἡ ὁποία ὥρισε τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων, καὶ Β΄, 815-843, τοῦ 815 ἔτους καθ' ὃ ὁ Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος ἐκήρυξεν ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων μέχρι τῆς ἐνδημούσης εἰς τὴν ΚΠολιν συνόδου τοῦ 843, ἥτις ὀριστικῶς ἐπανέφερε τὴν πρὸς τὰς ἱεράς εἰκόνας τιμὴν καὶ πάλιν. Τὰ ἀπὸ τοῦ 787 μέχρι τοῦ 815 παρεμβαλλόμενα ἔτη δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς περίοδος ἀνακωχῆς μεταξύ τῶν ἀντιπάλων παρατάξεων.

3. Οί μετασχόντες εις αὐτήν

Ἡ εἰκονομαχία διαφέρει ἀπό τὰς προγενεστέρας αἰρετικὰς συζητήσεις κατὰ τοῦτο, ὅτι τό ζήτημα τό ὁποῖον ἔθιγε καθίστατο καταληπτόν παρά πάντων. Ἐνῶ εἰς προγενεστέρας συζητήσεις ἐλάμβανον μέρος μόνον οἱ θεολόγοι καί οἱ θεολογοῦντες, ἐν ἐλάχιστον δηλαδή ποσοστόν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς αὐτήν ἀνεμίχθησαν καί αἱ εὐρύτεραι λαϊκαί μᾶζαι. Ὅλοι αἱ ἐντός τῆς κοινωνίας τοῦ Βυζαντίου τάξεις συμμετέσχον εἰς τήν κίνησιν ταύτην. Οἱ βασιλεῖς, ὁ στρατός, οἱ πατριάρχαι, οἱ ἀρχιερεῖς, ὁ λοιπός κληρός, οἱ μοναχοί καί ὁλόκληρος ὁ λαός. Ἐκτός δέ τοῦ Βυζαντίου οἱ πάπαι καί οἱ πατριάρχαι τῆς ἀνατολῆς, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός καί οἱ ἡγέται τοῦ φραγκικοῦ κράτους εἰς τήν δύσιν.

4. Αἷτια

Ἐνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως καί τῶν ἐπιπλοκῶν, τὰς ὁποίας ἔσχεν ἡ εἰκονομαχία, καθίσταται ὀλίγον τι δύσκολος ἡ ἀνέυρεσις καί ὁ καθορισμός ἑνός καί μόνου αἰτίου, ὅπερ θά ἡδύνατο νά ἐξηγήσῃ τήν ἐμφάνισιν καί τήν ἐξέλιξιν τῆς ἔριδος ταύτης. Οἱ διάφοροι μελετηταί, ἀπό τῆς πλευρᾶς του ὁ καθείς, τῶν προσωπικῶν ἀντιλήψεων καί ἰδεολογικῶν αὐτοῦ κατευθύνσεων, ἔδωσαν ἐπί τοῦ σημείου τούτου καί ἀναλόγους ἐρμηνείας, ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ὁποίων θά ἦτο ἴσως δυνατή ἡ κατανόησις τῆς εἰκονομαχίας ὡς συνόλου.

Κατ' ἀρχάς τὰ αἷτια, ἐλατήρια ἢ κίνητρα χωρίζονται εἰς πρωτογενῆ ἢ δευτερογενῆ. Ἄλλοι μὲν εἰς τήν πρώτην κατηγορίαν τοποθετοῦν τὰ θρησκευτικά, τὰ πνευματικά, καί εἰς τήν δευτέραν τὰ πολιτικά, κοινωνικά, κτλ. Ἐτεροι δέ ἀντιστρέφουν τοὺς ὅρους.

α') Ἐλατήρια θρησκευτικά. Ἡ εἰκονομαχία ἐκλαμβάνεται ὡς μία καθαρῶς θρησκευτική, ἐκκλησιαστική, ἐκκλησιολογική καί δογματική μεταρρύθμισις, ὁποία ὑπῆρξεν εἰς τήν δύσιν ἢ μεγάλη μεταρρύθμισις. Οἱ εἰκονομάχοι ἐθεώρουν τήν τιμὴν τῶν εἰκόνων ὡς εἰδωλολατρείαν ἢ αἵρεσιν, καί ὡς ἐκ τούτου ἐξεδηλοῦντο κατ' αὐτῶν. Εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καί πολιτείας ἤθελον νά ἐπιβάλουν ἀπόλυτον καισαροπαπισμόν. Ἦσαν κατὰ τῶν μοναχῶν, ἐπειδὴ οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κατ' ἐξοχὴν ὑποστηρικταί τῶν ἱερῶν εἰκόνων, τὰ μοναστήρια εἶχον μεγάλην περιουσίαν καί ἀπεστέρουν ἀπό τό κράτος ἰκανόν ἀριθμόν στρατιωτῶν καί χειρῶν ἐργατικῶν. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν αἱρέσεων ἢ εἰκονομαχία

συνδέεται πρὸς τὰς ἔριδας περὶ τὸ χριστολογικὸν δόγμα. Ἐάν καὶ κατὰ πόσον δηλαδὴ δύναται ἡ ἔνσαρκωθεῖσα φύσις τοῦ Κυρίου νὰ ζωγραφισθῇ ἐπὶ εἰκόνας, μὲ ἀπόχρωσιν μονοφυσιτικὴν. Τὴν γνώμην ταύτην δέχονται οἱ προτεστάνται θεολόγοι.

β') Ἐλατήρια πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας. Οἱ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες ἠσχολήθησαν μὲ τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν, οἰκονομικὴν, στρατιωτικὴν καὶ λοιπὴν γενικὴν—καθόλου ἀναδιοργάνωσιν καὶ μεταρρύθμισιν τῆς χώρας. Ἡ εἰκονομαχία καθίσταται ὡς ἐκ τούτου καταληπτὴ ὡς μέρος τοῦ νέου καὶ προοδευτικοῦ, πολυσυνθέτου, πολιτικοῦ προγράμματος τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων.

γ') Ἐλατήρια ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὰς ἀνατολικὰς θρησκείας, τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ τὸ Ἰσλάμ. Οἱ αὐτοκράτορες διὰ λόγους προσηλυτιστικούς καταργοῦν τὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ἡ ἄποψις αὕτη ὑποστηρίζεται ἀπὸ πλείστους βυζαντιολόγους. Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τὸ δὲ Ἰσλάμ θεωρεῖται μία αἵρεσις χριστιανικὴ τῶν ἄκρων.

δ') Ἐλατήρια προερχόμενα ἐκ τῶν τάσεων προσηλυτισμοῦ τῶν Παυλικιανῶν, οἵτινες ὡς γνωστὸν ἀπέρριπτον τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς λοιποὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς θείας λατρείας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

ε') Ὡς αἷτιον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἰδεολογικὴ καθόλου σύγκρουσις τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Λέοντος. Ὁ Λέων Γ' ἦλθεν εἰς τὴν ΚΠολιν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μὲ τὸ ἀσιατικὸν πνεῦμα καὶ εὐρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ. Τὰ τρία τελευταῖα στοιχεῖα (γ', δ', ε') ἐξηγοῦν τὴν διὰ τῆς εἰκονομαχίας ἐπικράτησιν μεταξύ τῶν βυζαντινῶν τῶν ἀνατολικῶν στοιχείων.

στ') Οἱ μαρξισταὶ ἱστορικοὶ δέχονται τὴν κίνησιν ταύτην προελθοῦσαν ἐκ τῆς πάλης τῶν τάξεων (προλεταριάτου καὶ ἀστικῆς τάξεως) καὶ ὀφειλομένην εἰς οἰκονομικῆς φύσεως κίνητρα.

II. ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Α' φάσις τῆς εἰκονομαχίας (726-787)

α') Λέων Γ' (717-741)

Ὁ Λέων ὁ Γ' στεφθεὶς αὐτοκράτωρ (717-741) εὗρε τὸ Βυζάντιον πιεζόμενον ἐξωτερικῶς ἀπὸ μέρους τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βουλγά-

ρων, έσωτερικῶς δέ εἰς τελείαν ἀποσύνθεσιν. Εἰς τὰ μεταρρυθμιστικά του σχέδια συμπεριέλαβε καί τήν Ἐκκλησίαν, ἣτις εἰς πολλά σημεία διήρχετο μίαν περίοδον στασιμότητος. Ὅπως συνηθίζεται νά λέγηται τό 726 ἐξέδωκε τό πρῶτον διάταγμα αὐτοῦ κατά τῶν ἱερῶν εἰκόνων, διά τοῦ ὁποίου ὠρίζετο ὅτι δέν ἐπετρέπετο ἡ προσκύνησις τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Τοῦτο, ἀκριβῶς εἰπεῖν, δέν ἦτο διάταγμα, ἀλλ' ἡμιεπίσημος διατύπωσις ἢ τοῦλάχιστον προφορική διαταγή. Κατά μίαν σύγχρονον γνώμην ἦτο μᾶλλον διάταγμα φορολογικόν, ἀπτόμενον καί τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐξηγέρθη ὁ πάπας Γρηγόριος Β' (715-731), ἀνταλλάξας ἐπιστολάς μετά τοῦ αὐτοκράτορος καί ἀποσπάσας τήν Ρώμην καί τὰ περίχωρα αὐτῆς ἀπό τήν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, καί ὁ μοναχός Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (680-755) ἐκ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Σάββα τῆς Παλαιστίνης, γράψας τόν ὑπέρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀπολογητικόν λόγον, βραδύτερον δέ δύο ἄλλους, εἰς τούς ὁποίους ἀνέπτυσε τήν περί τῶν ἱερῶν εἰκόνων θεολογίαν του.

Τότε ὁ Λέων ἐκάλεσε τό «σιλέντιον», δηλαδή τό συμβούλιον τοῦ στέμματος, τό 730, παρόντων τῶν ἀνωτέρων πολιτικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν βαθμούχων, καί ἐξέδωκε τό δεύτερον κατά τῶν ἱερῶν εἰκόνων διάταγμα αὐτοῦ, διά τοῦ ὁποίου διετάσσετο ἡ καταστροφή τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ὁ πατριάρχης Γερμανός διαμαρτυρόμενος παρητήθη τοῦ θρόνου, ἀντ' αὐτοῦ δέ ἐξελέγη ὁ εἰκονομάχος Ἀναστάσιος.

Μετά τῆς εἰκονομαχίας συνεδέθησαν καί ἄλλαι μεταρρυθμίσεις: Ἡ κατάργησις τῆς τιμῆς πρός τὰ ἅγια λείψανα καί τῆς ἐπικλήσεως τῶν πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου. Ἡ συντόμευσις τῆς θείας λειτουργίας, ἡ κατάργησις τῶν ἀγρυπνιῶν καί ἄλλων ἀκολουθιῶν, τῶν νηστειῶν καί ἑορτῶν, ἡ ἀπλοποίησις τῆς διαίτης τῶν μοναστηρίων, ἡ δήμευσις τῆς κτηματικῆς αὐτῶν περιουσίας, ὁ περιορισμός καί ὁ καθορισμός τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων καί τῶν μοναχῶν, ἡ ὑποβολή τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων εἰς τήν κύρωσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμβουλίου.

Παράλληλα πρός τὰ ὑπό τοῦ Λέοντος ληφθέντα μέτρα συνέβησαν καί μερικά ἄλλα γεγονότα. Ἡ εἶδησις περί τῆς καύσεως τῆς οἰκουμενικῆς σχολῆς μετά τῶν διδασκάλων αὐτῆς καί τῆς βιβλιοθήκης δέν εὐσταθεῖ. Ἐκὰς αὕτη ἐπί Ζήνωνος τό 480. Ὁ δέ Λέων ἐκλείσει τὰς πύλας της. Ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα εἰς τήν Ἑλλάδα ὑπό τήν ἀρχηγίαν τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ἑλλαδικοῦ καί τοῦ Ἀναστασίου, ἣτις ἀνεκήρυξε τόν Κοσμᾶν αὐτοκράτορα, ἀπέτυχεν.

Ὁ στόλος τοῦ Λέοντος, ὁ ὁποῖος ἐστάλη διὰ νά τιμωρήσῃ τόν πάπαν, ἐναυάγησεν (732). Ὁ πάπας Γρηγόριος Γ΄ εἰς σύνοδον (732) ἔλαβεν ἀποφάσεις ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων. Ὁ δέ Λέων, μή δυνηθεῖς νά ἐπιβληθῆ ἐπί τῆς Ρώμης, ἀπέσπασεν ἐξ αὐτῆς (732/733) τάς περιοχάς τῆς νοτίου Ἰταλίας, τῆς Σικελίας καί τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ (πολιτικῶς ὑπό τήν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν τό 376/396) καί τάς συνέδεσε πρὸς τήν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Οἱ πάπαι διεμαρτυρήθησαν διὰ τήν πρᾶξιν ταύτην καί προσεπάθησαν νά ἐπανακτήσουν ἀργότερον τάς περιοχάς αὐτάς. Ἔχομεν ἐνταῦθα, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, τό σχίσμα μεταξύ Ρώμης καὶ ΚΠόλεως. Αἱ γέφυραι, αἱ συνδέουσαι τάς δύο ταύτας περιοχάς (Ἰταλία, ἀνατολικόν Ἰλλυρικόν), κρημνιζόμεναι ἔπαυον νά ἔχουν τήν ἀξίαν των, ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ὁ Λέων ἐπίσης ἐξήρτησε τήν Ἰσαυρίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τελοῦσαν ὑπό τόν Ἀντιοχείας, ἀπό τό οἰκουμενικόν πατριαρχεῖον. Τοιουτοτρόπως, τὰ ἐκκλησιαστικά καί πολιτικά ὅρια τοῦ Βυζαντίου ἐταυτίζοντο.

β΄) Κωνσταντῖνος Ε΄ ὁ Κοπρώνυμος (741-775)

Τόν Λέοντα Γ΄ διεδέχθη εἰς τόν θρόνον ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Ε΄ ὁ Κοπρώνυμος (741-775), ὅστις εἶχε θεολογικάς γνώσεις, ὑπῆρξε δέ βιαιότερος καί σκληρότερος τοῦ πατρός του. Οὗτος κατέβαλε τήν ἐναντίον του ἐπανάστασιν τοῦ Ἀρταβάζου. Διὰ νά δώσῃ κῦρος εἰς τόν κατά τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀγῶνά του συνεκάλεσε τό 754 εἰς τό ἀνάκτορον τῆς Ἱερείας σύνοδον, παρόντων 338 ἐπισκόπων, ἡ ὁποία κατεδίκασε τήν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων ὡς νεστοριανὴν καί μονοφυσιτικὴν αἵρεσιν, ἀνεθεμάτισε δέ τόν ΚΠόλεως Γερμανόν καί Ἰωάννην τόν Δαμασκηόν. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν τάς ἀποφάσεις τῆς πρώτης ταύτης εἰκονομαχικῆς συνόδου, πού ἐφηρμόσθησαν μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος. Ἀντέδρασαν κυρίως οἱ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι καί κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς. Ἡ περίοδος αὕτη ἔδωκε πολλούς μάρτυρας. Οἱ δυνάμενοι κατά χιλιάδας ἐγκατέλειψαν τήν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καί ἐγκατεστάθησαν εἰς τήν Ἰταλίαν καί τάς ὑπό τῶν Ἀράβων κατεχομένας χώρας.

Οἱ πατριάρχαι τῆς ἀνατολῆς, Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶς Α΄ (727-787), Ἀντιοχείας Θεόδωρος (757-797) καί Ἱεροσολύμων Θεόδωρος (735-770) ἐπεκοινώνησαν δι' ὑπομνήματος τό 767 μετὰ τοῦ πάπα τῆς Ρώμης.

Ὁ τότε πάπας Στέφανος Γ΄ (752-757) τὸ 754 ἱδρύσκει τὸ παπικὸν κράτος. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξε πρᾶξις κοσμοϊστορικῆς σημασίας. Ἡ ἀπόσπασις τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς Ρώμης εἰς κράτος συνιστοῦν τὴν εἰς τὴν πραγματικότητα διαίρεσιν τῆς μιᾶς αὐτοκρατορίας εἰς δύο, τὴν ἀνατολήν καὶ τὴν δύσιν, καὶ τὰ προοίμια τῆς ἰδρύσεως-ἐμφανίσεως τῆς νεωτέρας Εὐρώπης. Ὁ Στέφανος Δ΄ (768-771) εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Λατερανοῦ τὸ 769, λαβὼν ὑπὸ ὄψιν τὸ εἰς αὐτὸν σταλὲν ὑπόμνημα, παρόντων δὲ 50 ἐπισκόπων, ἀνεθεμάτισε τὴν σύνοδον τοῦ 754 καὶ ἀνεγνώρισε τὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

γ΄) Ζ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος (Νίκαια, β΄, 787) – Ἀναστήλωσις τῶν ἱερῶν εἰκόνων

Σύγκλησις

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Ε΄ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λέων Δ΄ ὁ Χάζαρος (775-780), διότι ὁ πατὴρ του εἶχε νυμφευθῆ σύζυγον ἐκ τῶν Χαζάρων. Ὁ Λέων Δ΄ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν, ἡ ὁποία εἰς τὰ κρυφὰ ἦτο εἰκονόφιλος. Ἀπέκτησαν υἱὸν τὸν μετέπειτα βασιλέα Κωνσταντῖνον Στ΄. Ὑπῆρξε μετριοπαθέστερος τοῦ πατρὸς του. Θανόντος τοῦ Λέοντος Δ΄ τὰ ἡνία τοῦ κράτους ἀνέλαβεν εἰς τὰς χεῖράς της ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντῖνου Στ΄ (780-797) ἡ Εἰρήνη.

Αὕτη διεκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς διοικήσεως τοὺς εἰκονομάχους ἀντικατέστησε δι' εἰκονοφίλων, πατριάρχην δὲ ἀνέδειξε τὸν ἀσηκρίτην (γραμματέα) Ταράσιον, εἰκονόφιλον, διακρινόμενον διὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν μόρφωσίν του. Ἡ Εἰρήνη, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ταρασίου, συνεκάλεσε τὴν Ζ΄ οἰκουμενικὴν σύνοδον ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Ὁ πατριάρχης Ταράσιος (784-806), εὐθύς μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, ἀπέστειλε τὴν εἰρηνικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνετο ἡ ὁμολογία πίστεως, κατὰ πάντα ὀρθόδοξος, ἡ καταδίκη τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τῆς Ἱερείας καὶ ἡ πρόσκλησις ὅπως ἀποστείλουν ἀντιπροσώπους διὰ τὴν μέλλουσαν ἵνα συγκληθῆ οἰκουμενικὴν σύνοδος. Παρομοίᾳ ἐπιστολῇ ἐστάλη καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ἀδριανόν (771-795). Πρὸς τὸν πάπαν ἔγραψε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Στ΄ μετὰ

τῆς μητρὸς του Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας καὶ ἐζήτουν ἀπὸ αὐτὸν ὅπως ὀρίση ἐκπροσώπους διὰ τὴν μέλλουσαν σύνοδον ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Ἦ πάπας εὐχαρίστως ἐδέχθη τὰ γράμματα ταῦτα καὶ ἀπήντησε πρὸς τὸν βασιλέα. Τὸ γράμμα του, περιλαμβάνον ὑπαινιγμούς διὰ τὰ γνωστά παπικά αἰτήματα, ἐπεδόθη ἀπὸ μέρους δύο πρεσβυτέρων, φερόντων τὸ ὄνομα Πέτρος, οἱ ὅποιοι καὶ θά τὸν ἐξεπροσώπουσαν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συγκληθῇ οἰκουμενικὴν σύνοδον. Προφανῶς, παρόμοιον γράμμα θά ἐστάλη καὶ πρὸς τὸν Ταράσιον.

Ἡ σύνοδος ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς εἰς τὴν ΚΠολιν, εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων¹ τὸν Αὐγούστου 786, παρισταμένων

1. Ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἀνηγέρθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α΄ (527-565) ἐπὶ προϋπαρχούσης ξυλοστέγου βασιλικῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε ἰδρύσει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος (306-323), μέ σκοπὸν νὰ χρησιμεύῃ ὡς μαυσωλεῖον τῶν αὐτοκρατόρων. Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερά λείψανα τῶν περισσοτέρων ἁγίων ἀποστόλων. Ἐδῶ ἐνεταφιάζοντο οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ πατριάρχαι ΚΠόλεως. Ἐκαλεῖτο δέ ὡς ἐκ τούτου ἀποστολεῖον ἢ μαυσωλεῖον.

Ἐνταῦθα συνεκλήθη ἡ ἐπὶ Φωτίου Α΄ (858-867, 877-886) πρωτοδευτέρα (Α΄ φωτιανή) σύνοδος τὸ 861. Φέρεται δέ ὡς τόπος καὶ ἄλλων συνόδων.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν μετατροπὴν τῆς ἁγίας Σοφίας εἰς τέμενος (1453), τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἔσχεν ὡς πρώτην ἔδραν αὐτοῦ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, «Τὸ δεύτερον ἀγλαίσμα τῆς Βασιλευούσης μετὰ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας», κατὰ τὸν Γ. Σωτηρίου, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Γενναδίου Β΄ τοῦ Σχολαρίου, ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1453 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1455. Ὁ ναὸς οὗτος κατηδαφίσθη καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἐκτίσθη τὸ σημερινὸν τέμενος τοῦ Φατίχ.

Μ. ΓΕΔΕΩΝ, *Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καὶ τοῦ Ναοῦ*, ΚΠολις, 1884.

ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, *Ὁ Πατριαρχικὸς Οἶκος καὶ Ναός, ἀπὸ τοῦ 1453 καὶ ἐξῆς*, Ὁρθοδοξία 14(1939) 110-115.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΥ, *Ἀποστόλων Ἀγίων Ναός, ἐν Κωνσταντινουπόλει*, Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 2(1963) 1201-1203.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΠΑΣΑΔΑΙΟΥ, *Ὁ Πατριαρχικὸς Οἶκος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου*, Θεσσαλονίκη, 1976, σ. 85.

Ἴδε καὶ τὰ σχετικὰ ἔργα περὶ τῆς ΚΠόλεως τῶν Σκαρλάτου Βυζαντίου, Ἀ. Πασπάτη, Στ. Βουτυρᾶ, Μ. Γεδεῶν καὶ ἄλλων.

Α. HEISENBERG, *Grabeskirche und Apostel Kirche, Zweiter Teil: Die Apostel Kirche in Konstantinopel*, Leipzig, 1908.

R. JANIN, *La Geographie Ecclesiastique de l'Empire Byzantin, Première Partie: La Siege de Constantinople et le Patriarcat Oecumenique, tome III, Les Eglises et les Monasteres*, sec. ed., Paris, 1969.

K. WULZINGER, *Apostle Kirche und Mehmediye...*, Byzantion 7(1932) 7-39.

καί τῶν βασιλέων κατ' αὐτήν. Οἱ εἰκονομάχοι ὅμως στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, μαζύ μέ ὁμόφρονάς των ἐπισκόπους, ἐδημιούργησαν ταραχάς, ὅποτε καί διελύθη ἡ σύνοδος αὕτη. Ἡ Εἰρήνη διέλυσε τότε τά στρατεύματα ταῦτα καί τά ἀντικατέστησε μέ ἄλλα. Ἄνεμενε δέ εὐθετώτερον χρόνον πρός ἔναρξιν τοῦ ἔργου τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου.

Τόπος

Ἡ ἀρχή τοῦ ὄρου πίστεως τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου περιλαμβάνει, ἐκτός ἄλλων, καί τόν τόπον τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου ταύτης.

«Ἡ ἁγία καί μεγάλη καί οἰκουμενική Σύνοδος, ἡ κατά Θεοῦ χάριν καί θέσπισμα τῶν εὐσεβῶν καί φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καί Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρός συναθροισθεῖσα τό δεύτερον ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ἐν τῇ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τῇ ἐπονομαζομένη Σοφία, ἀκολουθήσασα τῇ παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὥρισε τά ὑποτεταγμένα».

Ἡ σύνοδος συνῆλθε τό β' εἰς τήν πόλιν τῆς Νικαίας² καί εἰς

2. Ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος εἰς τόν Βίον Κωνσταντίνου λέγει ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου, Νίκαια, α', 325, ἔλαβον χώραν εἰς οἶκον εὐκτήριον καί ὅτι ἡ ἐναρκτήριος συνεδρία ἐπραγματοποιήθη εἰς τά βασιλεία, δηλαδή τό παλάτιον.

Ἐπίσης, κατά τούς χρόνους τῆς λατινοκρατίας (1204-1261), ὅτε ἡ ἔδρα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καί ἡ πρωτεύουσα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους μετεφέρθησαν εἰς τήν Νίκαιαν, ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος συνήρχετο εἰς τήν Νίκαιαν καί εἰς ἰδιαιτέρους τόπους ἐντός αὐτῆς, ὅπως ἦσαν αἱ μοναί τοῦ Ἰακίνθου (ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου) καί τῶν (Σω)σάνδρων καί ἡ μητρόπολις τῆς Νικαίας (ναός τῆς ἁγίας Σοφίας).

ΕΥΣΕΒΙΟΥ, *Εἰς τόν Βίον Κωνσταντίνου*, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἑκκλησιαστικῶν Συγγραφέων 24(1960) 149-150.

ΚΠΟΛΕΩΣ (ΝΙΚΑΙΑΣ) ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὁ ἐν Νικαία Ναός τῆς Θεοτόκου*, ΚΠολις, 1912.

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΑΙΑΣ, *Ἐθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα ἐν ΚΠόλει*, Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1906, ἔτος Β', ΚΠολις, 1905, σ. 142-145.

Θ. ΚΑΒΑΛΛΙΕΡΟΥ-ΜΑΡΚΟΥΪΖΟΥ, *Ἀπό ΚΠόλεως εἰς Νίκαιαν*, ΚΠολις, 1909.

Μ. ΚΛΕΩΝΥΜΟΥ — ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Βιθυνικά*, ΚΠολις, 1862.

Ι. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, *Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καί τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου*, Ἀθῆναι, 1898.

τόν ναόν τῆς ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ καθεδρικός ναός τῆς μητροπόλεως Νικαίας. Ἡ Ἐκκλησία, κατά τὰ δεδομένα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, εἶχε σχῆμα βασιλικῆς εἰς τρία κλίτη, μέ δύο σειράς ἀπό κίονας. Πρὸ τῆς ἀψίδος ὑπῆρχον ἕξ σειραὶ ἀπὸ θρόνους, οἱ πατέρες ἐκάθηντο πρὸ τοῦ ἄμβωνος. Τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ σώζονται μέχρι σήμερον. Ἔχει γίνει δέ καὶ σχετικὴ ἀναστήλωσις αὐτοῦ.

Ἡ μετάθεσις τοῦ τόπου τῆς συγκλήσεως ταύτης ἐκ ΚΠόλεως εἰς τὴν Νίκαιαν ὠφείλετο εἰς λόγους μεγαλυτέρας ἀσφαλείας, ἔνεκα τῆς διαλυθείσης τάξεως τῶν εἰκονομαχικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς δράσεως ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων τοῦ Βυζαντίου.

Χρόνος

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Νικαίας, τό β', ἐκάλυψαν τόν χρόνον ἀπὸ τῆς 24ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 13ης Ὀκτωβρίου 787.

Εἰς τὴν Νίκαιαν ἐγένοντο ἑπτὰ συνεδρία, εἰς τὰς ὁποίας συνεπληρώθη τό ἔργον τῆς συνόδου. Ἡ ὀγδὴ καὶ τελευταία συνεδρία, 23 Ὀκτωβρίου 787, συνεκλήθη κατ' ἐντολήν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ΚΠόλεως, ὅπου ἀνεγνώσθη ὁ ὅρος πίστεως καὶ ὑπεγράφησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων τὰ πρακτικά τῆς συνόδου³. Δέν φαίνεται νὰ ἐξεδόθη αὐτοκρατορικόν διάταγμα διὰ τὴν σύνοδον ταύτην, πρᾶγμα τό ὁποῖον παύει νὰ τελῆται ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τό ἐξῆς.

R. JANIN, *Les Eglises et les Monasteres des Grands Centres Byzantins*, Paris, 1975.

A.M. SCHNEIDER, *Die Romischen und Byzantinischen Denkmaler von Iznik-Nicaea*, Berlin, 1943.

M. ALPATOV (ALPATOFF), *Les Fresques de Sainte-Sophie de Nicee*, *Echos d' Orient* 25(1926) 42-45.

N. BRUNOV (BROUNOFF), *L'Eglise de Sainte-Sophie de Nicee*, *Echos d'Orient* 24 (1925) 471-481.

3. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι, 1952, I, 202.

N. BRUNOV, *op. cit.*

A.M. SCHNEIDER, *op. cit.*

M. ALPATOV, *op. cit.*

R. JANIN, *op. cit.*

Πρόεδρος — Παρόντες

Πρόεδρος τῆς συνόδου ταύτης ἦτο ὁ ΚΠόλεως Ταράσιος.

Ἦτο ὁ J. Darrouzes καταγράφει τὸν ἀριθμὸν τῶν παρόντων εἰς τὴν σύνοδον πατέρων εἰς 365. Οἱ ἱερός Φώτιος, Βαλσαμών, Ἀριστηνός καὶ Ἀρμενόπουλος τοὺς ἀναβιβάζουν εἰς 367. Ἦτο πατριάρχης Νικηφόρος στρογγυλεύει τὸν ἀριθμὸν εἰς 370. Ἦτο δὲ πάπας Λέων Γ΄ (795-816) εἰς 350⁴.

Ἦτο ἐπίσκοπος Ρώμης ἀντιπροσωπεύθη, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἀπὸ δύο πρεσβυτέρους, ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος. Ἦσαν τῶν πατριαρχείων τῆς ἀνατολῆς ἦσαν παρόντες δύο μοναχοί, πρεσβύτεροι, σύγκελλοι τῶν πατριαρχείων, Ἦσαν καὶ Ἰωάννης καὶ Θωμᾶς. Οὗτοι, καὶ ἂν ἀκόμη παρευρίσκοντο ἐκεῖ τῇ ἀγνοίᾳ τῶν ἰδίων αὐτῶν πατριαρχῶν, ἀντιπροσώπευον τὸ φρόνημα ἐκείνων, ὡς εἰκονόφιλοι. Παρῶν ἦτο ὁ Κύπρου Κωνσταντῖνος. Ἦσαν ἱεράρχαι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, μεταξύ ἄλλων, ἦσαν οἱ Καισαρείας Ἀγάπιος, Ἦσαν Ἐφέσου Ἦσαν Ἰωάννης, Θεσσαλονίκης Θεοφύλακτος, Ἦσαν Ἡρακλείας Λέων, Ἦσαν Ἀγκύρας Βασίλειος, Κυζίκου Νικόλαος, Σάρδεων Εὐθύμιος, Νικομηδείας Πέτρος, Κρήτης Ἦσαν Ἡλίας, Νικαίας Ἦσαν Ὑπάτιος, Χαλκηδόνος Σταυράκιος, κ.ἄ.

Οἱ αὐτοκράτορες δὲν παρίσταντο εἰς τὴν σύνοδον αὐτήν, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύοντο ἀπὸ δύο αὐτοκρατορικοὺς ἀπεσταλμένους. Οὗτοι ἦσαν ὁ πατρικῖος Πετρωνᾶς καὶ ὁ λογοθέτης Ἦσαν Ἰωάννης.

Ἀποφάσεις

Κατὰ τὸν Ζωναρᾶν,

«Ἦτο ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης, τῆς μητρὸς αὐτοῦ... τριακοσίων ἐξήκοντα ἑπτὰ ἁγίων Πατέρων ἀθροισθέντων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας κατὰ τῶν εἰκονομάχων, Ἦσαν χριστιανοκατηγόρων Ἦσαν τὰς εἰκονικὰς ἐκτυπώσεις προσκυνεῖσθαι καὶ κατασπάζεσθαι σχετικῶς ἐψηφίσαντο, ὁμοίως τῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ τύπῳ καὶ τῇ τῶν πιστῶν ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν, οὕτω σέβεσθαι τοὺς τύπους τοῦ προσλήμματος τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ἀρρήκτως τεκούσης Θεοτόκου, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων ἀπάντων. Ἦσαν Ἀλλὰ καὶ κανόνας ἐξέθετο εἰς κατάστασιν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ εἰς ὠφέλειαν

4. J. DARROUZES, *Listes Episcopales du Concile de Nicee (787)*, *Revue des Etudes Byzantines* 33(1975) 5-76.

τῶν πιστῶν, οἵπερ εἰσὶν οὗτοι...»⁵.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων συνάγεται ὅτι θέμα δογματικόν, περί τό ὅποιον ἠσχολήθη ἡ σύνοδος αὕτη, ἦτο τό τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Ἡ σύνοδος ἀπεκήρυξε τήν εἰκονομαχικήν σύνοδον τοῦ 754. Συνεχώρησε τοὺς εἰς τήν σύνοδον ἐκείνην καί πρότερον ἀναμιχθέντας εἰς τήν ἔριδα ἐπισκόπους, δηλώσαντας μετάνοιαν. Ἄνεγνωσθησαν αἱ ἐπιστολαί τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ Α΄ (771-795) καί τοῦ Ἱεροσολύμων Θεοδώρου Α΄ (735-770).

Ἐπί τῇ βάσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς καί τῶν ἱερῶν πατέρων, καί ἰδίως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐξεδόθη ὁ δογματικός αὐτῆς ὅρος. Εἰς αὐτόν ὑπάρχει μία ἐκτενής κάπως εἰσαγωγή, εἰς τό τέλος τῆς ὁποίας ἐπιβεβαιοῦται ὑπό τῶν πατέρων ἡ πίστις αὐτῶν εἰς τάς ἕξ οἰκουμενικάς συνόδους. Παρατίθεται τό σύμβολον Νικαίας-ΚΠόλεως. Καταδικάζονται οἱ ὑπό τῶν συνόδων ἐκείνων καταδικασθέντες αἰρετικοί καί σχισματικοί. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ὀρθόδοξος περί τῶν ἱερῶν εἰκόνων διδασκαλία.

Οὗτος ὁ ὅρος καθώριζε τήν τιμητικήν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων, διάφορον τῆς λατρείας τῆς ἀναφερομένης εἰς τό πρωτότυπον.

«Τούτων οὕτως ἐχόντων, τήν βασιλικήν ὡσπερ ἐρχόμενοι τρίβον, ἐπακολουθοῦντες τῇ θεηγόρῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καί τῇ παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (τοῦ γάρ ἐν αὐτῇ οἰκήσαντος Ἀγίου Πνεύματος εἶναι ταύτην γινώσκομεν), ὀρίζομεν σύν ἀκριβείᾳ πάση καί ἐμμελείᾳ, παραπλησίας τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καί ζωοποιοῦ σταυροῦ ἀνατίθεσθαι τάς σεπτάς καί ἁγίας εἰκόνας, τάς ἐκ χρωμάτων καί ψηφίδος καί ἐτέρας ὕλης ἐπιτηδεῖως ἐχούσης, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, ἐν ἱεροῖς σκεύεσι καί ἐσθῆσι, τοίχοις τε καί σανίσιν, οἴκοις τε καί ὁδοῖς· τῆς τε τοῦ Κυρίου καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνας, καί τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, τιμίων τε ἀγγέλων, καί πάντων ἁγίων καί ὁσίων ἀνδρῶν. Ὅσῳ γάρ συνεχῶς δι' εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὀρῶνται, τοσοῦτον καί οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρός τήν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καί ἐπιπόθησιν, καί ταύταις ἀσπασμόν καί τιμητικήν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τήν κατά πίστιν ἡμῶν ἀληθινήν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνη τῇ

5. ΑΜΙΑΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, *Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες*, β' ἔκδ., Ἀθῆναι, 1949, σ. 120.

θεία φύσει· ἀλλ' ὄν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καί ζωοποιοῦ σταυροῦ καί τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις καί τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καί θυμιαμάτων καί φώτων προσαγωγήν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καί τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καί ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἴτουν παράδοσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τὸ Εὐαγγέλιον»⁶.

Οὕτω, διευτώθη συστηματικῶς ἡ δογματικὴ ἔννοια περὶ τῆς ἱερᾶς εἰκόνας καί τῶν συνδεομένων πρὸς αὐτὴν λοιπῶν στοιχείων.

Ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, Νίκαια 787, ἐξέδωκεν 22 κανόνας⁷, νομοθετικοῦ καί διοικητικοῦ περιεχομένου, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τὰς ἀνάγκας καί τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς, ὡς ἔπραξαν καί αἱ πρό αὐτῆς σύνοδοι. Εἰς τοὺς κανόνας τούτους προτάσσεται καί ἡ περὶ σιμωνίας ἐπιστολὴ τοῦ ΚΠόλεως Ταρασίου (784-806) πρὸς τὸν πάπαν Ἀδριανόν Α' (771-795).

Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν προγενεστέρων οἰκουμενικῶν συνόδων καί ἡ παροῦσα, διὰ τοῦ Ιου κανόνος τῆς, ἐθέσπισε τὴν τήρησιν τῶν ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ἕξ οἰκουμενικῶν συνόδων, καθὼς καί τῶν τοπικῶν συνόδων ἐκδοθέντων, καθὼς καί τὰ τῶν ἁγίων πατέρων.

«...Τούτων οὖν οὕτως ὄντων,... ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα, καί ὀλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καί ἀσάλευτον κρατύνομεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων σαλπίγγων τοῦ Πνεύματος, τῶν πανευφήμων Ἀποστόλων, τῶν τε ἕξ ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων, καί τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων, καί τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν».

Οἱ κανόνες 2, 3, 4, 6, 10, 12, 15 ἀναφέρονται εἰς θέματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως.

Ὁ κανὼν 2 ζητεῖ ἀπὸ τὸν μέλλοντα ἐπίσκοπον ὅπως τοῦλάχιστον γνωρίζῃ τοὺς ψαλμούς καί μελετᾷ καί ἀναγινώσκη «ἐρευνητικῶς» καί οὐ «παροδευτικῶς» τοὺς κανόνας καί τὴν ἁγίαν Γραφήν. Πτῶσις τοῦ ἐπιπέδου μορφώσεως.

6. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ, ἔνθ' ἄν., Ι, 203-205.

7. ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ἔνθ' ἄν., σ. 118-133.

ΤΙΤΟΥ Ε. ΜΑΤΘΑΙΑΚΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ), *Περὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, Ἐκκλησία 61(1984) 123-125.

Ἦ κανὼν 3, «δεῖ γάρ τόν μέλλοντα προβιάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι» καί νά μή προστρέχη οὗτος εἰς τήν βοήθειαν τῆς πολιτείας.

Ἦ κανὼν 4 καταδικάζει τόν ἄνευ λόγου ἀφορισμόν, διδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.

Ἦ κανὼν 6 ὁμιλεῖ περί τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου. Τήν ὑπαρξίν καί τήν λειτουργίαν τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ συνοδικοῦ συστήματος μαρτυροῦν μία σειρά ἀποφάσεων κανονικῆς ὑφῆς, αἱ ὁποῖαι ἀνευρίσκονται πρωτίστως εἰς τὰς οἰκουμενικάς συνόδους, εἰς κανονικάς ἢ νομικάς συλλογὰς καί εἰς ἄλλα κείμενα. Ἦ παρὼν εἶναι ὁ τελευταῖος κανὼν οἰκουμενικῆς συνόδου καί θίγει τά θέματα τοῦ ὀρισμοῦ «καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν» «συνόδου», τῶν μελῶν «ἐπισκόπων», τοῦ προέδρου-συγκαλοῦντος «μητροπολίτου», τοῦ χρόνου συγκλήσεως «ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι» καί τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῆς, «τάς κανονικάς συζητήσεις... καί τά ἐσφαλμένα διορθοῦσθαι... Τῆς δέ συνόδου γενομένης περί κανονικῶν καί εὐαγγελικῶν πραγμάτων».

Ἦ κανὼν 10 ἀπαγορεύει τήν μετάθεσιν, ἄνευ ἀδείας, κληρικῶν εἰς ἄλλας παροικίας.

Ἦ κανὼν 12 ὁμιλεῖ περί τῆς μή πωλήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων.

Ἦ κανὼν 15 εἶναι κατά τῆς διθεσίας τῶν κληρικῶν.

Οἱ κανόνες 5 καί 19 θίγουν τό θέμα τῆς σιμωνίας καί καταδικάζουν αὐτήν.

Ἦ κανὼν 7 ἀναφέρει τόν τρόπον «περί καθιερώσεως τῶν ἱερῶν ναῶν δι' ἀγίων λειψάνων καί εὐχῆς».

Ἦ κανὼν 8 κάμνει λόγον «περί εἰλικρινοῦς προσελεύσεως τῶν Ἑβραίων».

Ἦ κανὼν 9, «περί τῶν κρυπτόντων τά κατά τῶν Εἰκόνων βιβλία» καί παραγγέλλει ὅπως δίδονται ταῦτα εἰς τόν ἐπίσκοπον ΚΠόλεως, «ἵνα ἀποτεθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν αἰρετικῶν βιβλίων». Ἦ πατριαρχική βιβλιοθήκη. Εἰς αὐτήν ἐκτός ἄλλων ἐφυλάσσοντο καί τά βιβλία τῶν αἰρετικῶν.

Οἱ κανόνες 11, 13, 17, 18, 20, 21, 22 σχετίζονται πρός τόν μοναχικόν βίον.

Προτείνεται ἡ καθιέρωσις τοῦ θεσμοῦ τοῦ οἰκονόμου εἰς τά μοναστήρια (11).

Ἦ ἐπαναλειτουργία ὡς μοναστηρίων τῶν κατόπιν ἀρπαγῆς μετατραπέντων τοιούτων εἰς κοινά καταγώγια (13).

Μοναχοί ἐγκαταλείποντες τὰ μοναστήριά των νά μή κτίζουν εὐκτηρίους οἴκους ἂν δέν διαθέτουν τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα (17).

Γυναῖκες νά μή ἐνδαιτῶνται εἰς ἐπισκοπεῖα καὶ μοναστήρια (18).

Ἐπαγορεύεται ἡ ἴδρυσις μικτῶν μοναστηρίων (20).

Ἐπαγορεύεται εἰς μοναχοὺς-μοναχὰς ἡ ἐγκατάλειψις τῶν μοναστηρίων αὐτῶν καὶ ἡ μετάβασις εἰς ἕτερα (21).

Ἐπαγορεύεται εἰς κληρικούς καὶ μοναχοὺς νά συνεσθίουν μέ γυναῖκας κατ' ἰδίαν (22).

Ὁ κανὼν 14 ὀρίζει «περὶ τοῦ μή ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος ἄνευ χειροθεσίας».

Ὁ κανὼν 16 ὀμιλεῖ περὶ τῆς κοσμίου ἀμφιέσεως τοῦ κλήρου.

Ὁ Ταράσιος καὶ πᾶσα ἡ ἁγία σύνοδος τῆς Νικαίας (τό β') ἀπέστειλαν τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 787 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Στ' καὶ τὴν Εἰρήνην περὶ τοῦ ἔργου τῆς συνόδου.

Ὀνομασία

Ἡ σύνοδος τοῦ 786/787 συνῆλθεν ἐξ ἀρχῆς ὡς οἰκουμενική. Τὴν αὐτοσυνειδησίαν ταύτην ἔχουν οἱ πατέρες τῆς συνόδου ὅταν ἀναφέρωνται εἰς τὰς ἑξ προηγουμένας οἰκουμενικάς συνόδους, εἰς τὸν ὅρον πίστεως καὶ τὸν Ἴον κανόνα αὐτῆς.

«Καὶ ἐπόμενοι ταῖς ἁγίαις Οἰκουμενικαῖς ἑξ Συνόδοις» (Ὁρος Πίστεως).

«τῶν τε ἑξ ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων» (Κανὼν 1).

Ἀλλὰ καὶ ρητῶς ἡ σύνοδος αὕτη, εἰς κείμενά της, αὐτοκαλεῖται οἰκουμενική, εἴτε καὶ ἁγία, ἁγία καὶ μεγάλη, ἱερά.

«Ἡ ἁγία μεγάλη καὶ Οἰκουμενική Σύνοδος» (Ὁρος Πίστεως).

«Ἡ ἁγία καὶ Οἰκουμενική Σύνοδος» (Ἀπόσπασμα πρακτικῶν τῆς ζ'-η' συνεδρίας τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου).

«Ἡ ἁγία σύνοδος». «Πᾶσα ἡ ἱερά σύνοδος».

Οἱ μετέπειτα ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες τὴν ἀποκαλοῦν οἰκουμενικήν, πρᾶγμα τό ὅποῖον ἐπισήμως ἀνεγνώρισαν αἱ σύνοδοι τοῦ 869 καὶ 879 τῆς ΚΠόλεως⁸.

8. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ, ἐνθ' ἄν., I, 202-205, 207-208.

ΑΜΙΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ἐνθ' ἄν., σ. 120-121.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Ἡ Χρησιμοποίησις τῆς Λέξεως «Οἰκουμενικός» ἐν Σχέσει πρὸς τὰς Συνόδους, Θεσσαλονίκη, 1966, σ. 15-16.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἀνθολογία Πηγῶν Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τόμος Α', τεῦχος Β', σελίς 303-314.

Ἑορτή

Κατά τούς προγενεστέρους αἰῶνας καθωρίσθη ὁ κοινός ἑορτασμός τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων διά τῶν παλαιῶν τριῶν συλλογικῶν συνάξεων. Εἰς τὰς συνάξεις ταύτας προσετέθη καί ὁ ἑορτασμός τῆς Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου.

α΄) Ζ΄ Κυριακή ἀπό τοῦ Πάσχα.

β΄) Κυριακή περί τήν 16ην Ἰουλίου.

γ΄) Κυριακή μετά τήν 11ην Ὀκτωβρίου.

Βαθμηδόν ὅμως αἱ συλλογικαί αὗται συνάξεις, μετατιθέμεναι εἰς Κυριακάς, ἐξησθένησαν καί τελικῶς παρέμεινεν ἡ τέλεσις τῆς μνήμης τῆς Α΄, Δ΄ καί Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου. Κατά τόν Ἰωάννην Φουντούλην,

«Τελικά διατηρήθηκαν τρεῖς συμβατικές συνάξεις, πού μετατίθενται στίς πλησιέστερες Κυριακές: Ἡ μνήμη τῆς Α΄ Συνόδου τήν Ζ΄ Κυριακή ἀπό τοῦ Πάσχα, ἡ μνήμη τῆς Δ΄ τήν Κυριακή 13-19 Ἰουλίου, ἡ ἀρχαία δηλαδή σύναξις τῶν τεσσάρων ἢ ἀργότερα τῶν ἕξι πρώτων Συνόδων, καί ἡ μνήμη τῆς Ζ΄ Συνόδου τήν Κυριακή 11-17 Ὀκτωβρίου. Ἡ σχηματοποίηση εἶναι προφανής. Τιμᾶται ἡ πρώτη, ἡ μέση καί ἡ τελευταία Σύνοδος, οἱ συνάξεις τακτοποιοῦνται σχεδόν ἀνά τρίμηνο στίς τρεῖς περιόδους τῶν εὐαγγελισταρίων τοῦ Ἰωάννου, τοῦ Ματθαίου καί τοῦ Λουκᾶ, μέ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα παρμένα ἀπό τόν εὐαγγελιστή τῆς κάθε περιόδου καί οἱ Σύνοδοι τοποθετοῦνται κατά τήν ἀριθμητική τους σειρά: Α΄, Δ΄, Ζ΄»⁹.

Ἡ Ζ΄ οἰκουμενική σύνοδος, Νίκαια (τό β΄), 787, ἑορτάζετο κατά τὰς διαφόρους κοινὰς ἑορτάς ἢ μεμονωμένως τήν 9, 11 ἢ 12 Ὀκτωβρίου ἢ τήν Κυριακήν μεταξύ 11-17 Ὀκτωβρίου.

Εἰς τήν Δύσιν

Εἰς τήν Δύσιν ὁ πάπας Ἀδριανός Α΄ ἀπέστειλε τά πρακτικά ταύτης εἰς τόν Κάρολον τόν Μέγαν. Μέσα εἰς τό φραγκικόν κράτος ὅμως ἡ πολιτεία ἐτάχθη κατά τῶν ἱερῶν εἰκόνων εἰς τά Καρόλεια Βιβλία (789-791) καί τήν εἰς τήν Φραγκφούρτην σύνοδον τοῦ 794.

9. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Ἡ Μνήμη τῶν Ἀγίων Πατέρων τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου στό Ἑορτολόγιο καί στήν Ὑμνογραφία*, Γρηγόριος ὁ Πάλαμας 66 (1983) 70-71.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Αἱ Οἰκουμενικαί Σύνοδοι εἰς τήν Ὀρθόδοξον Λατρείαν*, Θεολογία 55(1984) 402-434, 705-738, 1025-1071.

Ἐργότερον ὀλόκληρος ἡ δύσις ἀπεδέχθη τὴν κανονικότητα τῆς Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου.

2. Β΄ φάσις τῆς εἰκονομαχίας (815-843)

Διὰ τῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἔλαβεν ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία κατὰ τοῦ εἰκονομαχικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν εἰκονομάχων βαθμούχων, τὸ κράτος εὐρέθη ἀπροετοίμαστον ὡς πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐτέλει ἐν διαλύσει.

Τὴν ἡγεσίαν ἀνέλαβεν ὁ γενναῖος στρατηγὸς Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος (813-820), ὅστις ἀνενέωσε τὴν εἰκονομαχίαν. Τὸν εἰκονόφιλον πατριάρχην Νικηφόρον Α΄ (806-815) ἀντικατέστησε διὰ τοῦ Θεοδότου Α΄ τοῦ Κασσιτερᾶ (815-821), συνεκάλεσε δὲ εἰς τὴν ΚΠολιν τὴν Β΄ εἰκονομαχικὴν σύνοδον τὸ 815, ἡ ὁποία ἐπανέφερον ἐν ἰσχύϊ τὰς ἀποφάσεις τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 754.

Τῆς ἀντιδράσεως τότε ἠγγήθη ὁ μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (759-820), ὁ ὁποῖος μαζύ μετ' ἄλλους εἰκονοφίλους ἐδιώχθη. Καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς βασιλέων Μιχαὴλ Β΄ τοῦ Τραυλοῦ (820-829) καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου (829-842) ἐφηρμόζοντο τὰ μέτρα τῶν εἰκονομάχων, ὅχι ὅμως τόσον αὐστηρά. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Β΄ σύνοδος εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων εἰς τὴν δύσιν τὸ 825 κατεδίκασε τὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ὁ Θεόφιλος ἀνύψωσεν εἰς πατριάρχην τὸν Ἰωάννην Ζ΄ τὸν Γραμματικόν (836-842).

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπέπρωτο ἡ εἰκονομαχία νὰ καταπολεμηθῇ ἀπὸ γυναῖκα, τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, σύζυγον τοῦ Θεοφίλου, ὅστις ἀποθνήσκων ἐξώρκισεν αὐτὴν νὰ μὴ ἐπαναφέρῃ τὰς εἰκόνας καὶ μὴ ἀπομακρύνῃ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν. Ἡ Θεοδώρα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς, ἐθεώρησε ἑαυτὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς δεσμεύσεις τοῦ ὄρκου. Ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ υἱοῦ τῆς βασιλέως Μιχαὴλ Γ΄ (842-867) ἀντικατέστησε τὸν Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν διὰ τοῦ εἰκονοφίλου ὁμολογητοῦ Μεθοδίου Α΄ (842-846).

Τέλος ἡ εἰς τὴν ΚΠολιν ἐνδημοῦσα σύνοδος, συγκληθεῖσα τὴν 11ην Μαρτίου 843 ἀνενέωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀνεστήλωσε τὰς ἱεράς εἰκόνας καὶ καθώρισε τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, Α΄ Κυριακὴν τῶν νηστειῶν, ὡς ἑορτὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὁποία καὶ ἑορτάζεται τακτικὰ μέχρι τῆς σήμερον ὡς πανήγυρις ἑορτῆ τῆς Ὁρθοδοξίας.

III. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ εἰκονομαχική κίνησις ἔσχε πολιτικάς καί ἐκκλησιαστικάς ἐπιπτώσεις τόσον διά τό Βυζάντιον ὅσον καί τόν δυτικόν κόσμον.

Ἐντός τοῦ Βυζαντίου συνιστᾶ ἓν εἰσέτι παράδειγμα τῆς ἀντικανονικότητος εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καί πολιτείας, κατά τό ὅποιον οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἐπενέβαινον εἰς τὰ ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας, τήν διοίκησιν, ἀλλά καί περισσότερο τούτου, εἰς τόν καθορισμόν τῆς πίστεως αὐτῆς. Καί ἐνταῦθα, μετά πολλούς ἀγῶνας, ἔληξεν ἡ ἔρις μέ τήν νίκην τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καί τάξεως.

Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ στάσις, τήν ὁποίαν ἐκράτησαν οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὰς δύο εἰκονομαχικάς συνόδους τῶν ἐτῶν 754 καί 815. Σχεδόν ἅπασα ἡ ἱεραρχία, εἴτε ἐκ πεποιθήσεως εἴτε δι' ὑποχωρήσεων καί ἐξαναγκασμοῦ, ὑπέγραψε τὰ πρακτικά τούτων.

Διά μίαν ἀκόμη φοράν ἡ ἔρις αὕτη προέβαλε τούς μάρτυρας καί ὁμολογητάς τῆς πίστεως, ἐξηνάγκασε δέ εἰς φυγήν χιλιάδας ὀρθοδόξους, ἰδίως πρός τήν Ἰταλίαν, ὅπου ἐνισχύεται καί πάλιν ἀριθμητικῶς τό ἑλληνικόν καί ὀρθόδοξον στοιχεῖον.

Συστηματικῶς διευτώθη ἡ δογματική ἔννοια περί τῆς ἰ. εἰκόνοσ καί τῶν συνδεομένων πρός αὐτήν λοιπῶν στοιχείων.

Ἡ εἰκονομαχία ἀρνητικῶς ὠφέλησε, προκαλέσασα μίαν πνευματικήν ἀναγέννησιν, πολλαχῶς ἐκδηλωθεῖσαν. Παρουσίασε μίαν θεολογικήν καί φιλολογικήν κίνησιν καί ἐπέφερε τήν ἐξύψωσιν καί ἀποκάθαρσιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς.

Εἰς τὰς σχέσεις ἀνατολῆς καί δύσεως ἡ εἰκονομαχία ἔσχε μίαν σειράν ἐπιπτώσεων. Διά τῆς ἐκκλησιαστικῆς προσαρτήσεως τῆς νοτίου Ἰταλίας, Σικελίας καί τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰς τό Βυζάντιον δύο γέφυραι, συνδέουσαι τήν ἀνατολήν καί τήν δύσιν, κατέπιπτον. Ἡ στάσις τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων ἐπέφερε τήν ἀνεξαρτοποίησιν τοῦ πάπα τῆς Ρώμης ἀπό τούς βυζαντινοῦς αὐτοκράτορας καί τήν ἴδρυσιν τοῦ παπικοῦ κράτους, μέ τὰς κοσμοϊστορικάς τῆς ἐπιπτώσεις, θεωρουμένης ταύτης ὡς τοῦ εἰς τήν πρᾶξιν διχασμοῦ τῆς μιᾶς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί τῆς ἀρχῆς τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Ἡ βυζαντινή πολιτεία ἔχανε τήν ὑπόστασιν τῆς αὐτοκρατορίας, περιοριζομένη εἰς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς τμήματα καί λαμβάνουσα χαρακτῆρα ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν ὀρθόδοξον. Εἰς τὰς συγκρούσεις ταύτας ἔχομεν τὰ προοίμια τοῦ μετέπειτα μεγάλου σχίσματος μεταξύ ἀνατολῆς καί δύσεως.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Κείμενα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Νίκαια, β', 787)¹

α') "Ὁρος Πίστεως

Ἡ ἅγια μεγάλη καί οἰκουμενική Σύνοδος, ἡ κατά Θεοῦ χάριν καί θέσπισμα τῶν εὐσεβῶν καί φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καί Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρος συναθροισθεῖσα τό δεύτερον ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ἐν τῇ ἅγια τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπονομαζομένη Σοφία, ἀκολουθήσασα τῇ παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὥρισε τά ὑποτεταγμένα.

Ὁ τό φῶς τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως ἡμῖν χαρισάμενος καί τοῦ σκότους τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἡμᾶς λυτρωσάμενος Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν, νυμφευσάμενος τήν ἅγιαν αὐτοῦ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν μή ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα, ταύτην ἐπηγγείλατο διαφυλάττεσθαι, τοῖς τε ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς διεβεβαιούτο λέγων, «μεθ' ὑμῶν εἰμί πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»². ταύτην δέ τήν ἐπαγγελίαν οὐ μόνον αὐτοῖς ἐχαρίσατο, ἀλλά καί ἡμῖν τοῖς δι' αὐτῶν πιστεύσασιν εἰς τό ὄνομα αὐτοῦ. Τῆς οὖν δωρεᾶς ταύτης ἀλογήσαντές τινες, ὡς ὑπό τοῦ ἀπατεῶνος ἐχθροῦ ἀναπτερούμενοι, ἐξέστησαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καί τῇ παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιταξάμενοι, πρὸς τήν σύνεσιν τῆς ἀληθείας διήμαρτον, καί ὡς φησιν ὁ παροιμιακός λόγος, τούς ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηνται, καί συνῆξαν ἐν χερσίν ἀκαρπίαν, ὅτι τῶν ἱερῶν ἀναθημάτων τήν θεοπρεπῆ εὐκοσμίαν διαβάλλειν τετολμήκασιν, ἱερεῖς μὲν λεγόμενοι, μή ὄντες δέ· περί ὧν ὁ Θεός διά τῆς προφητείας βοᾷ «ποιμένες πολλοί διέφθειραν τόν ἀμπελῶνά μου, ἐμόλυναν τήν μερίδα μου»³. ἀνιέροις γάρ ἐπακολουθή-

1. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗ, ἐνθ' ἄν., 199-208.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἐνθ' ἄν., τόμος Α', τεύχος Β', σελίδες 285-323.

2. ΜΑΤΘ., 28, 20.

3. ΙΕΡΕΜ., 12, 10.

σαντες ἀνδράσι, τοῖς ἰδίοις φρεσί πειθομένοις, κατηγόρησαν τῆς ἀρμοσθείσης Χριστῷ τῷ Θεῷ ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας, καί ἀνά μέσον ἁγίου καί βεβήλου οὐ διέστειλαν, τήν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καί τῶν ἁγίων αὐτοῦ ὁμοίως τοῖς ξοάνοις τῶν σατανικῶν εἰδώλων ὀνομάσαντες. Διό μή φέρων ὄρᾶν ὑπό τοιαύτης λύμης διαφθειρόμενον τό ὑπήκοον ὁ δεσπότης Θεός, ἡμᾶς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀρχηγούς τῇ αὐτοῦ εὐδοκία συνεκάλεσε, θείῳ ζήλῳ καί ἐπινεύσει Κωνσταντίνου καί Εἰρήνης τῶν πιστοτάτων ἡμῶν βασιλέων, ὅπως ἡ ἔνθεος παράδοσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κοινῇ ψήφῳ ἀπολάβῃ τό κῦρος. Μετά πάσης τοίνυν ἀκριβείας ἐρευνήσαντές τε καί διασκεψάμενοι, καί τῷ σκοπῷ τῆς ἀληθείας ἀκολουθήσαντες, οὐδέν ἀφαιροῦμεν, οὐδέν προστίθεμεν, ἀλλά πάντα τά τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀμείωτα διαφυλάττομεν· καί ἐπόμενοι ταῖς ἁγίαις Οἰκουμενικαῖς ἔξ Συνόδοις, πρῶτα μὲν τῇ ἐν τῇ λαμπρᾷ Νικαέων μητροπόλει συναθροισθείσῃ, ἔτι γε μὴν καί τῇ μετ' αὐτὴν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ βασιλίδι πόλει.

(Ἔπεται τό κοινόν Σύμβολον τῆς Α΄ καί τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου)

Βδελυσσόμεθα δέ καί ἀναθεματίζομεν Ἄρειον καί τοὺς αὐτῷ σύμφρονας καί κοινωνοὺς τῆς μανιώδους αὐτοῦ κακοδοξίας, Μακεδόνιόν τε καί τοὺς περί αὐτόν καλῶς ὀνομασθέντας Πνευματομάχους, ὁμολογοῦμεν δέ καί τήν δέσποιναν ἡμῶν τήν ἁγίαν Μαρίαν κυρίως καί ἀληθῶς Θεοτόκον, ὡς τεκοῦσαν σαρκί τόν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος Χριστόν τόν Θεόν ἡμῶν, καθά καί ἡ ἐν Ἐφέσῳ τό πρότερον ἔδογμάτισε Σύνοδος, καί τόν ἀσεβῆ Νεστόριον καί τοὺς ἀμφ' αὐτόν, ὡς προσωπικήν δυάδα εἰσάγοντας, τῆς Ἐκκλησίας ἐξώθησε· σύν τούτοις δέ καί τάς δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν τοῦ σαρκωθέντος δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀχράντου Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, τέλειον αὐτόν Θεόν καί τέλειον ἄνθρωπον γινώσκοντες, ὡς καί ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος ἐξεφώνησεν, Εὐτυχῆ καί Διόσκορον δυσφημίσαντας τῆς θείας αὐλῆς ἐξελάσασα, συναποβάλλοντες αὐτοῖς Σεβῆρον, Πέτρον καί τήν πολυβλάσφημον αὐτῶν ἀλληλόπλοκον σειράν, μεθ' ὧν καί τά Ὠριγένους, Εὐαγρίου τε καί Διδύμου μυθεύματα ἀναθεματίζομεν, ὡς καί ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθεῖσα πέμπτη Σύνοδος· εἰτά τε καί δύο θελήματα καί ἐνεργείας κατά τήν τῶν φύσεων ιδιότητα ἐπί Χριστοῦ κηρύττομεν, καθ' ὃν τρόπον καί ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἕκτη Σύνοδος ἐξεβόησεν, ἀποκηρύξασα Σέργιον, Ὀνώριον, Κῦρον, Πύρρον, Μακάριον, τοὺς ἀθελήτους τῆς εὐσεβείας καί τοὺς τούτων

ὁμόφρονας. Καί συνελόντες φαμέν· ἀπάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐγγράφως ἢ ἀγράφως τεθεσπισμένας ἡμῖν παραδόσεις ἀκαινοτομήτως φυλάττομεν. Ὦν μία ἐστὶ καὶ ἡ τῆς εἰκονικῆς ἀναζωγραφῆσεως ἐκτύπωσις, ὡς τῆ ἱστορία τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος συνάδουσα, πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθινῆς καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως, καὶ εἰς ὁμοίαν λυσιτέλειαν ἡμῖν χρησιμεύουσα· τὰ γὰρ ἀλλήλων δηλωτικὰ ἀναμφιβόλως καὶ τὰς ἀλλήλων ἔχουσιν ἐμφάσεις.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὴν βασιλικὴν ὥσπερ ἐρχόμενοι τρίβον, ἐπακολουθοῦντες τῆ θεηγόρῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ τῆ παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (τοῦ γὰρ ἐν αὐτῇ οἰκήσαντος Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ταύτην γινώσκομεν), ὀρίζομεν σὺν ἀκριβεῖα πάσῃ καὶ ἐμμελείᾳ, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ ἀνατίθεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἐκ χρωμάτων καὶ ψηφίδος καὶ ἐτέρας ὕλης ἐπιτηδεῖως ἐχούσης, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, ἐν ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐσθῆσι, τοίχοις τε καὶ σανίσιν, οἴκοις τε καὶ ὁδοῖς· τῆς τε τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνας, καὶ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, τιμίων τε ἀγγέλων, καὶ πάντων ἁγίων καὶ ὁσίων ἀνδρῶν. Ὅσῳ γὰρ συνεχῶς δι' εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὀρῶνται, τοσοῦτον καὶ οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν, καὶ ταύταις ἀσπασμόν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θεῖᾳ φύσει· ἀλλ' ὄν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καὶ θυμιαμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἶθισται. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τό πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἴτουν παράδοσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τό εὐαγγέλιον· οὕτω τῷ ἐν Χριστῷ λαλήσαντι Παύλῳ καὶ πάσῃ τῇ θεῖᾳ ἀποστολικῇ ὁμηγύρει καὶ πατρικῇ ἀγιότητι ἐξακολουθοῦμεν κρατοῦντες τὰς παραδόσεις, ἅς παρειλήφαμεν· οὕτω τοὺς ἐπινικίους τῆ ἐκκλησίᾳ προφητικῶς κατεπάδομεν ὕμνους. «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· τέρπου καὶ εὐφραίνου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· περιεῖλε Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματα τῶν ἀντικειμένων σοι,

λελύτρωσαι ἐκ χειρός ἐχθρῶν σου· Κύριος βασιλεύς ἐν μέσῳ σου· οὐκ ὄψει κακά οὐκέτι»⁴, καί εἰρήνη ἐπί σοί εἰς τόν αἰῶνα χρόνον.

Τούς οὖν τολμῶντας ἐτέρως φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἢ κατά τούς ἐναγεῖς αἰρετικούς τάς ἐκκλησιαστικάς παραδόσεις ἀθετεῖν καί καινοτομίαν τινά ἐπινοεῖν, ἢ ἀποβάλλεσθαι τι ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, εὐαγγέλιον, ἢ τύπον τοῦ σταυροῦ, ἢ εἰκονικήν ἀναζωγράφησιν, ἢ ἅγιον λείψανον μάρτυρος, ἢ ἐπινοεῖν σκολιῶς καί πανούργως πρὸς τό ἀνατρέψαι ἐν τι τῶν ἐνθέσμων παραδόσεων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔτι γε μὴν ὡς κοινοῖς χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις ἢ τοῖς εὐαγέσι μοναστηρίοις, ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικούς καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, μονάζοντας δέ ἢ λαϊκούς τῆς κοινωνίας ἀφορίζεσθαι.

β΄) Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ζ΄ καί Η΄ Συνεδρίας τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου

... Καί μετὰ τήν ἀνάγνωσιν (τοῦ ἀνωτέρου δογματικοῦ ὄρου τῆς Συνόδου) ἐπύθοντο οἱ Βασιλεῖς ταῦτα· λεγέτω ἡ ἁγία καί οἰκουμενική Σύνοδος, εἰ κατά συναίνεσιν πάντων ὑμῶν ἐξεφωνήθη ὁ ἀναγνωσθεῖς ὄρος. Οἱ δέ ἐξεβόησαν: οὕτω πιστεύομεν· πάντες οὕτω φρονοῦμεν· πάντες συναινέσαντες ὑπεγράψαμεν· αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τήν οἰκουμένην ἐστήριξεν. Πιστεύοντες εἰς ἓνα Θεόν ἐν Τριάδι ἀνυμνούμενον, τάς τιμίας αὐτοῦ εἰκόνας ἀσπαζόμεθα. Οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες, ἀνάθεμα ἔστωσαν· οἱ μὴ οὕτω φρονοῦντες ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν. Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θεσμοθεσίᾳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν· ἡμεῖς τούς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τήν ἐπίσακτον καινοτομίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τάς σεπτὰς εἰκόνας ἀποδεχόμεθα· ἡμεῖς τούς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν. Τοῖς ἐκλαμβάνουσι τάς παρά τῆς θείας Γραφῆς ρήσεις, τάς κατά τῶν εἰδώλων, εἰς τάς σεπτὰς εἰκόνας, ἀνάθεμα. Τῷ μὴ ἀσπαζομένῳ τάς ἁγίας εἰκόνας, ἀνάθεμα. Τοῖς ἀποκαλοῦσι τάς ἱεράς εἰκόνας εἰδῶλα, ἀνάθεμα. Τοῖς λέγουσιν, ὅτι ὡς θεοῖς οἱ χριστιανοί ταῖς εἰκόσι προσέρχονται, ἀνάθεμα. Τοῖς λέγουσιν, ὅτι πλήν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἄλλος ἐρρύσατο ἡμᾶς

4. ΣΟΦΟΝ. 3, 14/5.

ἐκ τῶν εἰδώλων, ἀνάθεμα. Τοῖς τολμῶσι λέγειν τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν εἰδωλά ποτε δεδέχθαι, ἀνάθεμα. Ὅλοις τοῖς αἵρετικοῖς ἀνάθεμα. Τῷ φρυαξαμένῳ συνεδρίῳ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἀνάθεμα. Τῷ δεχομένῳ τὰ δυσσεβῆ τῆς αἵρέσεως αὐτῶν συγγράμματα, ἀνάθεμα. Θεοδοσίῳ τῷ ψευδωνύμῳ ἐπισκόπῳ Ἐφέσου, ἀνάθεμα. Σισιννίῳ τῷ ἐπίκλῃ Παστιλλᾶ, ἀνάθεμα. Βασιλείῳ τῷ κακεμφάτῳ τῷ Τρικακκάβῳ, ἀνάθεμα. Ἡ τριάς τῶν τριῶν τὰ δόγματα καθεῖλεν. Ἀναστασίῳ, Κωνσταντίνῳ καὶ Νικήτῃ, τοῖς κατὰ διαδοχὴν τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσασιν, ὡς νέῳ Ἀρείῳ, Νεστορίῳ καὶ Διοσκόρῳ, ἀνάθεμα. Ἰωάννη Νικομηδείας καὶ Κωνσταντίνῳ Νακωλείας, τοῖς αἵρεσιάρχαις, ἀνάθεμα. Ἐξουδένωσαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, ἐξουδένωσεν αὐτούς ὁ Κύριος.

Εἰ τις Χριστόν τόν Θεόν ἡμῶν περιγραφτόν οὐχ ὁμολογεῖ κατὰ τό ἀνθρώπινον, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἰ τις τὰς εὐαγγελικὰς ἐξηγήσεις τὰς στηλογραφικῶς γινομένης οὐ προσίεται, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἰ τις οὐκ ἀσπάζεται ταύτας εἰς ὄνομα τοῦ Κυρίου οὔσας καὶ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἰ τις πᾶσαν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον ἀθετεῖ, ἀνάθεμα ἔστω.

2. Νίκαια

Τό σημερινόν ὄνομα τῆς πόλεως Ἰζνίκ (Εἰς Νίκαιαν) προέρχεται ἀπό τό ἑλληνικόν Νίκαια. Ἡ πόλις εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τῆς Νικομηδείας, βορειοανατολικά τῆς Προύσης καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς Ἀσκανίας λίμνης.

Οἱ πρῶτοι θεμελιωταί της φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ μακεδόνες Βοττιαῖοι, οἱ ὁποῖοι τὴν ὠνόμασαν Ἀγκώρη. Κατόπιν ὠνομάσθη Ἀτταία, ἡ δὲ λίμνη Ἀσκανία. Ὁ Ἀντίγονος ὁ μακεδὼν τὴν διηύρυνε καὶ τὴν μετωνόμασε εἰς Ἀντιγόνειαν (316 π.Χ.). Ἀργότερα ὁ Λυσίμαχος, πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του, τὴν ἐκάλεσε Νίκαιαν (300 π.Χ.). Κατὰ μίαν ἄλλην ἐκδοχὴν, οἱ κάτοικοι τῆς Νικαίας, πόλεως πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Ἑλλάδα, πού ἠκολούθησαν τόν μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς ἐκστρατείας του, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ὑπὸ μελέτην πόλιν καὶ τῆς ἔδωσαν τό ὄνομά της.

Ἡ Νίκαια ἕως τό 264 π.Χ. ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Βιθυνίας καὶ

ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Ἐκτίσθησαν τὰ τεῖχη της καί ἄλλα κτίρια.

Τό 74 π.Χ. ἡ Νίκαια περιῆλθεν εἰς τήν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καί ἀπέκτησε δημόσια ἰδρύματα, τό γυμνάσιον, τό στάδιον. Ἐξεδίδοντο καί ἰδιαίτερα νομίσματα. Φοβερὸς σεισμός τό 123 μ.Χ. καί αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Περσῶν καί τῶν Γότθων σχεδόν τήν κατέστρεψαν.

Ἦκολούθησεν ἡ βυζαντινὴ περίοδος, κατὰ τήν ὁποίαν ἐκτίσθησαν ναοί, μοναί, παλάτια, θέατρον, ὑδραγωγεῖον καί ἄλλα κτίσματα. Συνεπληρώθησαν καί διωρθώθησαν τὰ τεῖχη. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος (Δ΄ αἰών) καί ὁ Ἰουστινιανός ὁ μέγας (Στ΄ αἰών) ἐνδιεφέρθησαν διὰ τήν πόλιν αὐτήν. Δι' ὀλίγον τήν κατέλαβον οἱ Σελτζουκῖδαι (1078-1079) καί μετὰ πάλιν οἱ Βυζαντινοί (1079-1331). Κατὰ τήν περίοδον τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠόλεως (1204-1261) ἡ Νίκαια ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καί παρουσίασε μίαν μεγάλην ἄνθησιν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς.

Τό 1331 ἡ πόλις περιῆλθεν ὑπὸ τήν κυριαρχίαν τῶν Ὀθωμανῶν, ὅποτε καί ἐκτίσθησαν τεμένη, μεδρεσέδες καί ἄλλα κτίσματα. Εἶχε σημασίαν στρατιωτικὴν καί κατέστη ἓν κέντρον τῆς γνώσεως, μορφώσεως, τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καί τῆς κεραμοουργικῆς τέχνης. Ἀργότερον ὅμως ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις της.

Ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ τὰ ἑλληνικά στρατεύματα (1920-1922) καί μέχρι σήμερον εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ σύνορα τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας.

Κατὰ τήν παράδοσιν ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ἀλλὰ δέν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίας διὰ τήν διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ της ἱστορία ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὸν Β΄ αἰῶνα καί ἐξῆς. Ἐμαρτύρησαν ἐκεῖ οἱ ἅγιοι Διομήδης, Νεόφυτος, Θεοδότη, μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, Τρύφων, καί ἄλλοι. Ὁ πρῶτος γνωστός ἐπίσκοπός της εἶναι ὁ Θεόγνις (325). Ἀρχάς τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἡ μητρόπολις Νικαίας ἦτο ὀγδόη εἰς τήν τάξιν προκαθηδρίας τῶν μητροπόλεων τοῦ πατριαρχείου ΚΠόλεως, μέ ἐπισκοπός, κατόπιν τετάρτη, τὸν ΙΗ΄ δέ αἰῶνα ἕκτη εἰς τήν σειρὰν τῶν γεροντικῶν μητροπόλεων τοῦ θρόνου. Τελευταῖοι μητροπολίται Νικαίας ὑπῆρξαν ὁ Ἱερώνυμος (1902-1910), Βασίλειος (1910-1925), Βενιαμίν (1925-1933), οἱ δύο τελευταῖοι μετέπειτα οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι.

Δύο οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἡ Α΄ τό 325 κατὰ τοῦ Ἀρειανι-

σμοῦ, ἡ ὁποία συνέταξε τό σύμβολον τῆς πίστεως, καί ἡ Ζ΄ τό 787 κατά τῶν εἰκονομάχων συνῆλθον ἐκεῖ. Τά ἐρεῖπια δύο βυζαντινῶν ναῶν, τῆς ἀγίας Σοφίας, εἰς καλυτέραν κατάστασιν, καί τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, μέ ἐλάχιστα ὑπολείμματα, σώζονται μέχρι σήμερον.

Ἡ ἔδρα τοῦ μητροπολίτου μετά τήν ὀθωμανικήν κατάκτησιν μετεφέρθη εἰς τήν Κίον, στά παράλια τῆς Προποντίδος (ΙΔ΄ αἰών).

Κατά μίαν περιγραφὴν τῶν Τεξιέ-Γερακάκη (1873),

«Ἡ μεγάλη ὁδός, καθ' ἣν εἶναι ἡ ἀγορά, εἶναι ἡ μόνη εἰς ἣν ἀπαντᾶται ζωὴ τις. Τό κλίμα, ἰδίως κατά τό θέρος, εἶναι νοσηρότατον. Ὁ πληθυσμός τῶν τῆς πόλεως ταύτης Γραικῶν, οἵτινες καί οἰκοῦσιν ἐν ἰδίᾳ συνοικίᾳ περί τήν νῦν Ἐκκλησίαν, ὑπολογίζεται εἰς 2 χιλ. περίπου ψυχῶν. Ὁ κύριος πόρος τῶν κατοίκων εἶναι ἡ κηπουρική καί ἡ ἐπιμέλεια τῶν μεταξοσκωλήκων· οἰκογένεαί τινες γραικικαί ὑφαίνουσι μετάξιν ὑφάσματα, ἅτινα ἐν τῇ ἐμπορίᾳ συγχέονται μετά τῶν τῆς Προύσσης».

Ἀρχάς τοῦ Κ΄ αἰῶνος ἡ μητρόπολις εἶχε 25 ἐκκλησίας καί 2 μονάς, 20 ἀγιάσματα, 40 ἱερεῖς, 36 σχολεῖα, ἀπό τά ὁποῖα τά δύο παρθεναγωγεῖα, 42 διδασκάλους, 28 διδασκαλίσσας, 2.135 μαθητάς, 1.391 μαθητρίας καί συνολικά 3.526. Μόνη ἡ Νίκαια ἠρίθμει 110 περίπου οἰκογενεῖας. Εἶχεν ἕνα ναόν, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (ἕως τό 1922), ἀπό τήν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου, μέ ἕνα ἱερέα, μίαν δημοτικὴν σχολὴν μέ ἕνα διδάσκαλον καί 30 μαθητάς καί νηπιοπαρθεναγωγεῖον μέ 45 νήπια καί δύο διδασκαλίσσας.

Σήμερον ἡ Ἴζνίκ (εἰς τήν Νίκαιαν) εἶναι μία ὑποδιοίκησις τοῦ νομοῦ τῆς Προύσσης, μέ συνολικόν ἀριθμόν κατοίκων 38.000 (1980), μέ ἐμβαδόν 753 χμ² καί χωρία 42. Ἡ Νίκαια ἔχει κατοίκους 13.500 (1980). Ὑψόμετρον 85 μέτρα. Τό καλοκαῖρι κάμνει ζέστην καί ὁ χειμὼν περνᾷ ἥπιος. Οἱ κάτοικοί της συντηροῦνται σήμερον ἀπό τήν γεωργίαν, τήν ἐπιμέλειαν τῶν μεταξοσκωλήκων καί τήν ἀλιεῖαν ψαριῶν εἰς τήν Ἀσκανίαν λίμνην.

Λόγω τῆς ἱστορικῆς τῆς σημασίας, τῶν ἀρχαιολογικῶν τῆς εὐρημάτων καί τῶν φυσικῶν τῆς καλλονῶν θεωρεῖται ἐν ἀπό τά τουριστικά κέντρα τῆς περιοχῆς. Σώζονται διάφορα μνημεῖα ἀρχαιολογικά.

1. Προϊστορικά.

α΄) Τεχνητόν ὕψωμα.

2. Ρωμαϊκά.

β΄) Ὀβελίσκος, Β΄ αἰών μ.Χ.

γ') Σαρκοφάγος.

δ') Ὑδραγωγεῖον, πιθανῶς βυζαντινόν.

ε') Θέατρον, Β' αἰών μ.Χ.

3. Βυζαντινά.

στ') Ἀνάκτορον τοῦ μ. Κωνσταντίνου, Δ' αἰών.

ζ') Ὑπόγειος τάφος, Δ' αἰών.

η') Ναός τῆς ἁγίας Σοφίας, Δ' αἰών.

θ') Ἀγίασμα καί πηγή.

ι') Μονή καί ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

4. Ὄθωμανικά.

ια') Τά προαναφερθέντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ΑΜΙΑΚΑ Σ., *Οί Ἱεροί Κανόνες*, β' ἔκδ., Ἀθήναι, 1949.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΙΩΑΝΝΟΥ Ε., *Οί Παυλικιανοί*, Ἀθήναι, 1959.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Βιβλιογραφία τῶν Ἐπισκοπικῶν Καταλόγων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καί τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Θεσσαλονίκη, 1979.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Ἀνθολογία Πηγῶν Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, 2 τόμοι, Θεσσαλονίκη, 1979-1982.
- ΑΝΑΣΤΟΥ, ΜΙΛΤΩΝΟΣ Β., *Ἐκκλησία καί Πολιτεία κατά τήν Πρώτην Περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας (726-787)*, ἐν Γερασίμου Κονιδάρη, ἐπιμ., *Εὐχαριστήριον, Τιμητικός Τόμος... Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου*, Ἀθήναι, 1958, σ. 8-21.
- ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, Α.Σ. — ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΔ.Ν., *Νικάια*, Ἐλευθερουδάκη, *Ἐγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν* 9 (1930).
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΠΟΛΕΩΣ (ΝΙΚΑΙΑΣ), *Ὁ ἐν Νικαίᾳ Ναός τῆς Θεοτόκου*, ΚΠολις, 1912.
- ΒΑΦΕΙΔΟΥ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ (ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ), *Νικαίας Οἰκουμενικαί Σύνοδοι*, Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία 18(1932) 277-278.
- ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ, Α', 76-105.
- ΓΕΔΕΩΝ, ΜΑΝΟΥΗΛ, *Ἡ Γυνή ἐπί τῶν Εἰκονομαχικῶν Ἐρίδων*, Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια 3(1882/1883) 122-126, 137-143, 263-267, 277-281, 561-569, 577-580.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου καί τοῦ Ναοῦ*, ΚΠολις, 1884.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, ΚΠολις, 1899.
- ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ (ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ), *Ἐπί τῇ 1400ῃ Ἐπετηρίδι τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553-1953)*, Ὁρθοδοξία 28(1953) 355-358.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, τόμος Α', Ἀθήναι, 1953.
- Τοῦ Αὐτοῦ, *Χρονολογία Προσαρτήσεως Ἰλλυρικοῦ-Καλαβρίας-Σικελίας εἰς τήν Δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, Ἰσταμπούλ, 1955.

Συνεχίζεται η βιβλιογραφία...